

Shiraz-Beethoven.ir

- ۵۶ ● چهارگاه
- ۵۶ ● همایون
- ۵۷ ● بیات اصفهان
- ۵۸ ● نوا
- ۵۸ ● ماهور
- ۵۸ ● راست پنجگاه
- ۵۹ ● گوشه‌های مشترک در بعضی دستگاه‌ها
- ۶۰ ● مختصری درباره‌ی حال و هوای بعضی دستگاه‌ها
- ۶۱ ● ضربی‌ها
- ۶۳ ● گوشه‌ها و فلسفه‌ی نامگذاری آن‌ها
- ۶۴ ● برخی اصطلاحات معمول
- ۶۵ ● علت نامگذاری گوشه‌ها
- ۶۶ ● مرکب خوانی
- ۶۶ ● مرصع خوانی
- ۷۰ ● آواز در شاهنامه
- ۷۵ ● عکس‌ها
- ۸۰ ● فهرست منابع

یک استاد آواز نمونه

برای اینکه با خصوصیات یک معلم آواز بیشتر آشنا شویم نوشته‌ای را از خانم فاطمه واعظی می‌آورم که در آن به ویژگی‌های شادروان استاد محمود کریمی پرداخته است. ایشان نوشته‌اند: «نگارنده این سطور، به پاس یازده سال شاگردی در محضر استاد کریمی، و در مقام حق‌شناسی و سپاسگزاری، بر خود لازم می‌دانم آنچه را که از شیوه کار آن روانشاد برداشت کرده و به یاد دارم مختصراً به پیشگاه هنردوستان و هنرمندان گزارش نمایم: او با مهربانی پدرانه به مشکلات یک‌یک شاگردان می‌پرداخت و هر سؤالی را ولو ناوارد و بیراه، با خوشرویی و نرمی پاسخ می‌گفت و مطالب را در کمال حوصله آن قدر تکرار می‌کرد و توضیح می‌داد تا نوآموز کاملاً درک کند و فراگیرد. همیشه گوشه‌هایی را که می‌خواند خود با سه تار می‌نواخت و گاه نیز از نوازندگان سازهای مختلف می‌خواست که در کلاس او شرکت کنند و گوشه‌های خوانده شده را بر روی ساز خود اجرا نمایند تا شاگردان بهتر بفهمند و هنر ظریف همراهی و هماهنگی ساز و آواز را از همان آغاز یاد بگیرند. استاد کریمی در عین مهربانی و خوش‌رویی رفتاری چنین باادب و برخوردی چنین بااحترام و گفتاری چنین باوقار داشت که هیچ‌کس نمی‌توانست از حین سلوک و عواطف والای انسانی او سوء استفاده کند. کار خود را چنان جدی و متین و باطمینان انجام می‌داد که به شاگردان نیز همه این صفات پسندیده القا می‌شد. وجدان حرفه‌ای کریمی نیز از وجه‌های گفتنی و بازگفتنی کار اوست. نگارنده گاه دیده‌ام که پاره‌ای از اساتید به این نکته که رنج و کوشش شاگردان حتماً به ثمر برسد عنایتی ندارند و از اینکه شاگرد چیزی یاد نگیرد و به جایی نرسد غمشان نیست. کریمی، عکس این بود و بیش از خود شاگردان در اندیشه آموزش آنان بود. تمام هم و غمش بر این بود که نوآموز بیاموزد و همه چیز

را بیاموزد. هیچ‌گاه نکته‌ای را از شاگردان پنهان نمی‌کرد و نتیجه یک عمر تحصیل و زحمت خود را با سخاوت بی‌نظیر در اختیار می‌گذاشت. در بین استادان نسل پیش که نگارنده به سبک کارشان آگاهی پیدا کردم محمد ایرانی معروف به حاج آقا محمد، موسی معروفی، ابولحسن صبا، سعید هرمزی و چند تن دیگر این خصلت پسندیده الهی را داشتند. از استادان پیش‌تر، درویش‌خان، میرزا عبدالله و نایب اسدالله چنین بوده‌اند؛ به‌ویژه نایب اسدالله به نقل از استاد محمد ایرانی در سخاوت آموزش چنان بود که تعبیر به اصرار زائد بر انتظاد می‌شد.

و اما پُراهمیت‌ترین نکته‌ای که باید در این مقام از آن یاد کرد و به‌عنوان نمونه والگو به مدرسین جوان توصیه نمود پاکی قداست کریمی بود. کریمی استادی بود به تمام معنا پاک و بی‌آلایش. نه اخلاقاً و نه جسماً به هیچ‌یک از خبائث آلوده و معتاد نبود و نقطه‌ضعفی نداشت. هنر را مقدس می‌شمرد و قداست و پاکی را شرط هنرمندی می‌دانست. این یک اصل مسلم است که: از کوزه همان برون تراود که در اوست. از استادی زحمت‌کش، آگاه و پاک چون کریمی جز پاکی و درستی و قداست چیزی تراوش نمی‌کند. وقتی استاد پاک و درست بود به مصداق آنکه گفته‌اند: شاگرد رنگ استاد را به خود می‌گیرد، شاگردان هم جز پاکی و راستی نمی‌توانند اندیشه‌ای در سر بپرورانند. آری محیط کلاس و کار کریمی چنان به جوی دل‌انگیز آمیخته بود که نه تنها شاگردان، که هر ناظر تازه‌واردی را هم تحت تأثیر شدید قرار می‌داد. احترام فوق‌العاده‌ای که نگارنده ناچیز این سطور همواره نسبت به استاد کریمی ابراز می‌داشتم بیشتر و بیشتر از آنکه به هنر والای او باشد به همین پاکی و قداست کم‌نظیر او بود.

مطلب دیگر در مورد مرحوم کریمی وقت‌شناسی و وظیفه‌شناسی او بود. کریمی یک روز هم غیبت نداشت و یک بار هم به کلاس دیر نیامد. کسانی

خواننده است. هنگامی که خط آوازی صاف و روان است زیبایی خاصی در آواز به وجود می‌آید. شکستن خط آوازی معمولاً با نفس‌گیری نادرست و خارج خواندن به وجود می‌آید که موجب می‌شود وسعت‌های مختلف و شکستگی‌ها در صدا بیشتر شنیده شود. بهترین حالت خط آوازی، صدایی کامل و مشخص بدون هیچ تفاوتی در وسعت‌های متفاوت است که طنین و انرژی کامل را در خط آوازی جفظ می‌کند. اگر خط آوازی محکم باقی بماند، پیامی که به شنونده منتقل می‌شود با تکنیک نادرست قطع نمی‌شود. خط آوازی نادرست، شنونده را از قصد اصلی آهنگساز و سراینده اشعار، از نظر موسیقایی و ادبی دور می‌کند.

صدای دودانگ و شش‌دانگ

در اصطلاح مرسوم امروزه، خوانندگانی که بم‌خوان و آهسته‌خوان باشند، دودانگ‌خوان و خوانندگانی که صدای زیر و اوج داشته باشند شش‌دانگ‌خوان می‌گویند. خواننده شش‌دانگ، خواننده‌ای است که سه مایه بم و میانه و اوج را بخواند و در کل شش‌دانگ بتواند به خوبی از عهده ادای شعر و تحریر برآید. نظریه دیگر می‌گوید به خواننده‌ای که بتواند کلیه نت‌های روی دسته تار را بخواند شش‌دانگ گویند.

صدای چپ‌کوک و راست‌کوک

علت نامگذاری این صداها هنوز مشخص نیست. تعابیر و تعاریف مختلفی از این نامگذاری شده است که در ذیل یک نمونه می‌آید. به عقیده زنده‌یاد مرتضی حنانه، اختلاف سطح بین صدای زنان و مردان در حد یک اکتاو است. یعنی وقتی مردی نت «دو» را تولید می‌کند زن همین نت را یک اکتاو بالاتر تولید می‌کند. به اصطلاح ساده‌تر می‌توان گفت به صدای زیر مردان

و زنان، چپ‌کوک و به صدای بم مردان و زنان، راست‌کوک می‌گویند.

مکتب‌ها و سبک‌های آوازی

زنده‌یاد دکتر حسین عمومی، از کارشناسان بنام آواز ایران، مکتب را این‌گونه تعریف می‌کند: «مجموع توانایی‌های شخصی باخلاقیت را برای کاربرد ردیف به منظور ارائه یک کار دلنشین و هنری، مکتب گویند.» وی همچنین سبک را چنین تعریف می‌کند: «شیوه‌ای است که خواننده‌ای در آن مکتب، ارائه می‌دهد.» یعنی مکتب اصفهان داریم و شیوه تاج اصفهانی؛ مکتب اصفهان داریم و شیوه ادیب خوانساری؛ مکتب اصفهان داریم و شیوه طاهرزاده. این کارشناس آواز، ویژگی‌های مکتب اصفهان را چنین برشمرده‌اند: «داشتن صدای توانمند، آشنایی علمی و تئوریک با گام‌ها، گوشه‌ها و مقام‌های ردیف، تسلط کامل بر ردیف موسیقی آوازی و سازی و خلاقیت و ابداع و دخالت دادن سلیقه در تلفیق گوشه‌ها و جابه‌جا کردن آن‌ها و مناسب‌خوانی.» بعضی اساتید موسیقی، مکاتب آوازی را چنین تقسیم کرده‌اند: ۱. مکتب تبریز ۲. مکتب تهران ۳. مکتب اصفهان. که اکثر کارشناسان، مکتب اصفهان را کامل‌ترین می‌دانند. تفاوت این مکاتب در میزان کشش آواز، نوع بیان شعر و تلفیق آن با موسیقی و انواع تحریر است. در مکتب جدید تهران می‌توان از بنان نام برد، در مکتب تبریز از اقبال‌آذر نام می‌برند و در مکتب اصفهان سید رحیم و طاهرزاده را می‌شناسیم. از مشخصات مکتب اصفهان این است که شعر را به صورت کامل باید ادا نمود، سپس تحریر مناسب را اجرا نمود. مشخصه مکتب تهران نداشتن ادوات تحریر و تنوع در تحریر است. در آواز سید رحیم، ملودی تحریرها، خیلی منظم و ادوات متنوع تحریر ارائه شده است. در آواز اقبال‌آذر تحریرها بسیار قوی و به مانند ساز حرکت می‌کند ولی استفاده از کلمات اضافه مانند دلی دلی امروزه موسوم نیست. در آواز مرحوم دوامی ملودی‌های آوازی بسیار منظم و

